

EDUARDO V. RALDÚA MARTÍN

Doctor en sociologia

1. EL PROBLEMA DE LA INSEGURETAT CIUTADANA

La inseguretat ciutadana sorgeix com un problema sociopolític al començament de la dècada dels setanta, amb ocasió d'unes enquestes realitzades als Estats Units que pretenien mesurar les intencions de vot a les eleccions presidencials.

La sensació d'inseguretat ciutadana es va estendre a molts altres països, segons que es desprèn dels diferents sondeigs d'opinió consultats. La por a la delinqüència es va escampar per un important increment de l'activitat delictiva, especialment d'un petita delinqüència depredadora que va arribar a impregnar la vida quotidiana de la ciutadania.

La por al delicte, tanmateix, no depèn exclusivament del creixement dels fets delictius. De vegades, malgrat la disminució de l'activitat delictiva, la inseguretat ciutadana augmenta. Aquesta paradoxa s'explica, en bona part, gràcies a l'aparició de relats mitològics que donen compte d'aquest fenomen, que desfiguren la realitat amb pretensions d'assignar-li més valor del que realment té.

Aquest estudi pretén desembullar aquest mite, identificant les variables universals que contribueixen a la construcció del temor a la delinqüència i, sobretot, informar de l'estat actual de la inseguretat ciutadana a Barcelona i Madrid.

Després d'una conscienciosa investigació bibliogràfica, es pot afirmar que aquest és el primer estudi comparatiu sobre la por al delicte entre les províncies de Barcelona i de Madrid.

2. LES CAUSES SUBJECTIVES UNIVERSALS DE LA INSEGURETAT CIUTADANA

La sensació d'inseguretat que recorre els nostres carrers es deu majorment, com he dit més amunt, al creixement de la petita delinqüència depredadora i a

altres causes subjectives aparentment universals que distorsionen la realitat. Aquestes causes pertanyen a l'ordre mitològic que he esmentat i són desconegudes per a una gran part de l'opinió pública.

A fi d'oferir una explicació senzilla i satisfactòria d'aquest fenomen social, he aplegat les diferents causes en dos grups:

- l'entorn físic
- l'entorn social

2.1 L'entorn físic

L'entorn físic agrupa, com a possibles causes de la inseguretat:

- l'aspecte del veïnat
- el desconeixement del barri
- l'alçada dels edificis
- l'enllumenat públic
- el disseny arquitectònic

L'aspecte físic del veïnat influeix sobre manera en la por al delictes. Si al barri hi ha edificis en estat de ruïna, els seus residents i també els visitants solen percebre una gran sensació d'inseguretat, encara que les probabilitats de ser victimitzat siguin inferiors a les d'altres zones de la ciutat.

El desconeixement del barri provoca també una sensació més gran d'inseguretat ciutadana a les persones que el recorren. Si a més de desconèixer el barri, el recorregut es fa de nit, la por augmenta.

L'alçada dels edificis sembla que contribueix igualment a fomentar la por a la delinqüència, ja que la gent que viu en els edificis més alts informen d'una sensació d'inseguretat més gran.

Si l'enllumenat públic és deficient, el grau d'inseguretat que perceben els veïns augmenta. Aquesta sensació es deu, sobretot, a la disminució de l'expectativa d'ajut de la resta de vianants davant d'una possible agressió.

A l'últim, el disseny arquitectònic també està vinculat a la sensació d'inseguretat ciutadana: els llocs que fan por són aquells que poden facilitar l'ocultació dels possibles autors o que presenten dificultats per fugir i evitar l'agressió.

2.2 L'entorn social

En el grup de l'entorn social es reuneixen les causes relacionades amb la interacció dels ciutadans:

- la integració social
- la incivilitat
- els canvis ràpids a la comunitat
- l'heterogeneïtat cultural i ètnica

Les persones poc integrades a la comunitat, especialment a la gran ciutat, tenen un sentiment d'inseguretat més gran i, a més, perden el sentiment de pertinença al barri, la qual cosa els indueix a inhibir-se de l'exercici del control social. El control social feble incita algunes persones a trencar les normes, que per alguna raó no se sancionen, i, conseqüentment, la por al delictes irromp en les relacions socials.

Tot això fomenta la incivilitat en els comportaments d'alguns joves, que queden atrapats per l'atractiu tribal que exerceix sobre ells el vandalisme. Les places i els parcs de moltes ciutats són plens de joves, fruit de les altes taxes d'atur i l'obscurescència dels quals alimenta la sensació d'inseguretat entre els veïns, que afirmen que els fa la impressió d'haver perdut el control sobre el seu entorn.

Els ràpids canvis socials, econòmics i demogràfics que s'esdevenen al barri de residència fomenten també la inseguretat ciutadana, segons que sembla producte de l'ansietat associada a aquests canvis.

La presència de minories ètniques o la convivència de diferents grups amb cultures heterogènies en un mateix veïnat, genera molt sovint problemes d'ordre social, una organització social desvertebrada i molta inseguretat ciutadana.

Els integrants d'aquestes minories són considerats com estranys i, conseqüentment, la por augmenta, sobretot per a aquelles persones amb prejudicis que els fan desaprovat la seva integració a l'escola o al veïnat.

3. LA DIFUSIÓ DE LA INSEGURETAT CIUTADANA

El fet que circulin els relats mitològics sobre la inseguretat ciutadana amb certa profusió entre els nostres conciutadans es deu també a les xarxes de comunicació que permeten difondre àmpliament mites, llegendes i contes sobre la delinqüència.

Les dues vies més importants a través de les quals es comunica i es difon la por al delictes són la circulació de boca en boca i els mitjans de comunicació de masses.

Pel que fa a la primera via, la víctima del delictes i els qui l'envolten contribueixen en gran manera a disseminar la inseguretat ciutadana, ja que amb el fi de compartir la seva aflicció, relaten els fets víctimitzadors a les persones amigues i conegudes. El relat convida els oients a participar en els esdeveniments, a compartir l'agressió patida per la víctima i a posar-se en el seu lloc. Si la víctima, a més, és algun conegut o veí amb característiques socials semblants, la por dels oients augmenta.

El paper que exerceixen els mitjans de comunicació de masses en la difusió de la inseguretat ciutadana no està encara consensuat pels investigadors. No obstant això, alguns estudis sostenen que la por al delictes depèn parcialment del grau d'exposició de les persones a les informacions sobre la delinqüència que els mitjans de comunicació propaguen.

Els mitjans de comunicació, a més, solen atribuir imatges estereotipades de perillositat a determinats barris de les ciutats. En conseqüència, malgrat que se senten segurs en els seus barris, moltes persones pensen que viuen en una ciutat

envaïda per la delinqüència i identifiquen alguns sectors de la ciutat com a insegurs, a causa que els mitjans de comunicació relacionen aquests espais amb la comissió de delictes violents. Paradoxalment, els barris que registren una taxa de delinqüència més alta no són etiquetats com a perillosos, fruit del poc interès que suscita la delinqüència sense violència en els mitjans de comunicació.

La inclinació dels redactors i editors dels programes televisius pels delictes sensacionalistes, que fàcilment es converteixen en notícia, afecta també la sensació d'inseguretat ciutadana, ja que se'ls presta una atenció inusual.

La sobreexposició d'algunes persones a aquest tipus d'informacions sobre la delinqüència, combinada amb un cert aïllament social, pot fer formar unes percepcions distorsionades sobre una possible i previsible victimització i, per tant, fer incrementar fora mesura la seva idea d'inseguretat ciutadana.

4. LA COMPARACIÓ ENTRE BARCELONA I MADRID

Els límits de la província de Barcelona i de la Comunitat de Madrid conformen un espai en el qual s'assenten les dues àrees metropolitanes més importants de l'Estat espanyol. Si bé lideren la vida econòmica, social, política i cultural i concentren el 25 % de la població espanyola, també ocupen els primers llocs en el rànquing de la delinqüència.

L'anàlisi que presento a continuació sobre Barcelona i Madrid, basada en l'Estudi 2200 del Centre d'Investigacions Sociològiques, ens permetrà conèixer l'abast real de la inseguretat ciutadana en aquestes dues conurbacions.

En primer lloc, convé aclarir si la inseguretat ciutadana és un tema que amoïna veritablement els nostres conciutadans. En efecte, barcelonins i madrilenys estan preocupats per la inseguretat ciutadana, encara que en el seu ordre de prioritats han situat abans la droga i l'atur (figura 1).

No obstant això, atesa la vinculació que hi ha entre certes drogues, el seu tràfic il·legal i el proveïment dels drogodependents amb la por a la delinqüència, es pot concloure que la inseguretat ciutadana és un tema que preocupa molt les persones que van ser enquestades a Barcelona i Madrid.